

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik Dr. Janez Bleiweis.

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 9. julia 1853.

List 55.

Kako naj si umni kmetovavec po vsih potih svojega gospodarstva gnoj množil.

Po dr. Stöckhardt-u.

Rastlinske gnojne stvari.

(Dalje.)

Listje, šilovje, resje, mah in enake stvari imajo veliko gnojne moči v sebi in še več kakor slama. Pa kako je to, da že stari pregovor pravi: „listje in šilovje ni nič vredno za polje?“ Vzrok tega je le v tem, da zrelo listje, še bolj pa šilovje (ali iglice od hojevja) ne rado in le počasi trohni, ker je z vošeno in smolnato snovo navdano, ktera zadržuje trohnenje. Bukovo listje, če na kupu leži, še v dveh letih popolnoma ne strohni, in zrelo šilovje od smrek in jelk še dalje ne strohni v zemlji.

Kdor tedaj hoče listje in šilovje za poljekmalu rodovitno narediti, naj ga zmeša s perstjo in z blatom in še pridene nekoliko apna in pepela; le kadar je na to vižo popolnoma strohnelo, naj ga navozi na njivo.

Da so naše besede gotove, prašajte vertnarje, ki listje za mešani gnoj visoko cenijo.

Saje od premoga, šote in derv že slovó od nekdanj kot posebno dober in močen gnoj. In lahko je to zapopasti, ker imajo veliko amoniaknih soli, ktere so se naredile iz enega dela gnjilca zgorelih stvari in so se v saje sprijele. Še več pa kakor dervine saje, imajo saje premogove (Steinkohlennuss) teh soli (posebno žepelnokislega amoniaka) v sebi.

Saje so tedaj že zgotovljen gnoj, le malomanj močne, kakor tičjek guano; so tedaj dobre za njivo po verhu gnojiti. Tudi za napravo mešanega gnoja so kaj dobre.

Gobe, drožje od vina, ola, jesiha itd. so močen in dober gnoj. Vse te stvari so že zelo živalskemu gnoju enake, in ker imajo obilo gnjilca in fosforne kisline v sebi, so veliko več vredne kakor vsak drug rastlinsk gnoj. Na priliko: mušnica (muhja goba) ima v 100 svojih obstojnih delih 6 delov in pol gnjilca, zraven tega 9 delov dobro gnojnih rudskih reči, drožje pa še več. Res je, da v frišnih gobah je veliko vodenega, kar ni za gnoj nič vredno, zato pa se na kup mešanega gnoja kaj dobro priležejo, ker so tako rekoč kvas, po katerem druge gnojne reči, ki so se na kupu zmešale, hitreje gnjiti začno.

Živalske gnojne stvari.

Ni ga gnoja, ki bi za rodovitnost zemliš bolj bil, kakor so sploh vse stvari, ki jih dobivamo od

žival, zakaj v teh je nar več tiste nar imenitniše gnojne moči, ki jih pod imenom gnjilca in fosfora poznamo, iz katerih se po gnjitenju rastlinski živež: amoniak (ali solitarjeva kislina) in pa fosforova kislina narejata. Dalje so živalske stvari za mešani gnoj ali kompost še zavoljo tega neprecenljive, da naganjajo tudi druge reči k hitremu trohnenju in gnjitenju, ker same hitro gnjijo in trohniijo. Ako se primešajo živalske reči gnoj-nemu kupu je ravno taka, kakor ko se v moko kvas postavi.

Med obstojnimi deli živalskega trupla je le eden, ki nima nič gnjilca v sebi in za gnoj ne velja nič, in je še celo škodljiv, zato, ker zadržuje dež ali sicer močo, da ne moreta v zemljo, kjer je tak gnoj potrošen, in da po tem takem druge gnojne reči bolj počasi razpadajo in trohniijo. Ta za gnoj malo pridna stvar je mast ali loj.

Vsi drugi deli živalskega trupla, naj so mehki ali terdi, imajo veliko veliko gnjilca v sebi, in scer, kadar so dobro posušene, imajo v 100 delih 15 do 17 delov gnjilca, tako je suho meso, suha kri, suha koža, dlaka, šetinje, volna, rogovi, parklji, hrustanci itd. Le kosti nimajo toliko gnjilca v sebi: če so čiste in popolnoma suhe, ga nimajo več kakor 5 delov.

Kar smo pa sedaj od obilnosti gnjilca v živalskih rečeh rekli, velja le od taci, ki so čiste in suhe; dokler niso posušene, in so jim še druge reči primešane, je razmera gnjilca, tedaj tudi gnoj-ničnost manjši, ker vodená stvar in mnoge druge primešance tudi precej znesó. (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Gotov pomoček zoper bolhe na zelji, repi, korenji, salati itd.) je gnojnica (Mistjauche). Ker pa gnojnica za nježne koreninice mladih sadik ali flanc je prehuda, in jih, kakor navadno pravimo, požgè, se mora zemljiše že en dan ali dva dni preden se sadike sadé, z gnojnico poskropiti, na vertu se stori to z vertno škropivnico, na polju pa s sodcem, v katerem se gnojnica na njivo pelje. Se je v enem ali dveh dneh z gnojnico poverh poskropljena zemlja osušila, ni nobene nevarnosti več ne za seme ne za mlade sadike.

So pa sadike že vsajene, se mora gnojnica varno po zemlji škropiti, da se z bolhami vred tudi ne pokončajo sadike. Ko so tedaj sadike že vsajene, naj se naredé majhni žlebčki ali grabnički kakor so grede dolge, in v te naj se škropi gnojnica.

Ni nam treba še posebej povedati, da gnojnica, ki je gotov in nar ložji pomoček zoper zemeljne bolhe in njih zalego, ima še to dobro, da močno

gnoji in sadike po tem veliko hitrejši in čverstejši rasejo.

Gnojica je tedaj v tem enaka drugim pripomočkom, ki se zoper zemeljne bolhe svetjejo, da rast sadik pospeši in da naglo odrasejo naj nevarniši dôbi; zraven tega pa ima še to dobro, da bolhe pokonča.

Da jih pa res pokonča, se vsak lahko prepriča. Če, kakor smo rekli, varno poškropi na vertu gredo, kjer je zelje, salata ali kaj tacega vsajenega, kar je včasih vse živo bolh, bo vidil, da v malo urah ne bo ne ene bolhe več, v dvéh dnéh pa so sadike veliko močnejši in večji.

Starozgodovinski pomenki.

BELINO. AVG. SAC.

Na Cigulni blizo Celovca. Eichorn Beitr. Thl. I. str. 56.

APOLLINI. BELENO. AVG. IN. HON. itd.

V Ogleji. (Gruter Inscip. stran 36. n. 2.)

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?« (Konec.)

Posebno so stari Indianci na važnost imena gledali. Wiese (II. S. 367. 395.) piše: »Kakošno ime se ima otroku dati, je pri Hindih veliko važna reč. Izvolijo večidel ime kakšnega boga ali kakšne boginje. Da se je otroku ime kakšnega boga dalo, je po mislih Hindov velika zasluga. Včasih dajejo otrokom tudi imena cvetlic ali dreves, na priliko: limbara, rože, palme itd.« V Menutovih postavah (*Gesetze Memus IX. 12, 13*) stoji: »Mladeneč naj si vzame za ženo deklico, ktere podoba je brez madeža, ktere ime je prijetno, hod ljubeznjiv, kakor hod flaminga ali mladega slona, ktere lasje in zobje so čedni in truplo polno sladkosti«.

Ravno to skerbljivo in imenih najdemo pri severnih Slavjanih; omenim le imen Bogoslav, Vilomir, Radoslav, Jaroslav, Bogomil, Bogohval, Radegost, ktera so bila občinska in vsa iz častja božjega prejeta. Tudi druga mila in sladka imena je dajal Slaven svojim otrokom, primeri imena: Lepa, Lapon (na rimskih kamnih po Gorenskem Veponius), Draga, Dragomira (na rimskih kamnih polatinčena Gracilla), po drevesih in cvetju: Jela, Jelica, Dub, Dubna (ime DVBNA se na rimskih kamnih pogosto najde; glej: *Muhars Gesch. d. St. I. 428*), Ruža, Kwětoš, Kwětava, Cvetko, ktera imena so na rimskih kamnih vsa v Florus, Florianus polatinčena itd.

Če so gori navedene besede učenega Murraya resnične, in da so, priča zgodovino- in jezikoslovje in vsakdanja skušnja, zakaj se tedaj na noriških in panonskih kamnih nobeno ime »Tartanius«, »Esus« ali »Esius«, »Teutatus« ali »Teutatus« ne najde?

Poslednjič še vprašam zgodovinoslovce: ali niso premislili, da okoli Ogleja nikdar niso Celti prebivali, razun edine naselbine, od ktere Livi piše *). Pa to naselbino je slavenski živelj poslovenul v teku časov. Ta naselbina je storila, da so slovenski Japidi postali zmešan narod (*Mischlingsvolk*), od kterih klasiki pišejo, da so celtogalsko orožje nosili in se tetovirali (malali). Ti celtogalski značaj je še dnešnji den v stanovnikih Krasa najti, in vredno bi bilo, da bi kakšen domorodec to reč dobro pretuhtal. Kelti tedaj niso prvi sta-

novniki okrog Ogleja bili, ker so se še le v letu 186 pred Krist. tam naselili, mi pa že slavenske Panonce ob Herodotovem času v Primorju najdemo.

Če pa Keltomanski pisatelji niso s takšnimi dokazi zadovoljni in hočejo vse s telesnimi očmi viditi, naj jim tudi to bo dovoljeno. Ali, ker predrago pride k časopisu slike (podobšine) prilagati, jih moramo v knjižnice sporočiti in prositi: naj v bukvah »Mémoires de l'Académie celtique Th. I., stran 176 itd.« pogledajo obraze celtiških božanstev, in nošo starih Celtov z dolgimi hlačami (*braccae*), in naj z unim prispodobijo obraze noriških in panonskih božanstev v indoslavenskih Avatarih, in stare Noričane in Panonce v platnenih bregušah, kakor jih štajarski Šavnčari še dnešnji den nosijo, v Muharovi dogodivščini Štajarski zv. I., in prepričan sim, da jim prek učenega četa bo hladna smertinosna sraga se razlila, ktera jim bo nesrečno Celtomanio za večne čase iz glave sterala.

Tudi častitega gospoda tajnika Krajskega zgodovinskega društva lepo prosimo: naj nas ne ima za Sarmate. (Glej: *Mittheilungen des hist. Vereins in Krain. VII. Jahrg. stran 85*). Rajnemu Linhartu kaj takšnega radi odpustimo, ker on je živel o času, v kterem je kritičko zgodovinoslovje še v zibeli ležalo, — al zdaj smo že dalje prišli, kakor sta vse hvale scer vredna Valvazor in Linhart bila. Ker se visoko učeni Šafařik ni sramoval svojega nekdašnjega krivega mnenja, da so bili Sarmati tudi slovensko pleme po znanih Ovidievih besedah: »Una manus nobis vulnus opemque ferat« pred celim učenim svetom opozvati, tako tudi mislimo, da nam gosp. tajnik krajskega zgodovinskega društva naše opazke ne bode za zlo vzjel, in mi verjel, da tudi mene pri zgodovinskih preiskovanjih ne vodi samo narodni čut in ljubezen do Slovencev, temuč iskrena želja do luči in resnice priti. Jaz imam pred seboj močno protivno terdnjavo in sim dozdej edini bojovnik proti silni vojski; zna tedaj lahko biti, da marsiktera pušica čez svoj cilj zleti, ali mislim, da sim razun lahkih pušic tudi terdne Ariete nastavil, kterim se protivna terdnjava ne bo dolgo več deržati mogla.

Zanašam se na pripomoč slavenskih učenih mož in vsih resnicoljubivih zgodovinoslovcev, naj si bodo kakšnega koli jezika, zakaj zgodovinoslovec ne smé poznati nobene narodne stranke, ampak mora z železnim piskom pisati le resnico. Elna ta je vodilo in pravilo moje.

Mnenje Šafařika o zgodovinskih spisih Terstenjakovih.

Zanimivo bode našim bravcem zvediti, kako preslavni g. Šafařik, ktereга beseda je o tacih zadevah važna in veljavna, sodi o zgodovinskih preiskavah, ktere visokoučeni g. prof. Terstenjak v »Novicah« svetu razodeva. Gosp. profesor je prejel unidan od g. Šafařika pismo, in na našo prošnjo: naj nam dovoli letó natisniti, nam je prijazno privolil natis, ktereга častitim bravcem v sledečem podamo. Takole se glasi:

»Visokočastiti gospod! Z veseljem poterdim prejem Vaših zgodovinskih spisov o starih Slovencih, ki mi jih Vi in gosp. vrednik »Novic« blagovoljno pošiljata. Iskreno se Vam zahvalujem za ti dragoceni dar. Saj veste, da tudi jez sim v svojih slavenskih starozitnostih (1837) naj stareji nam znane stanovavce med deželami beneškega zatoka in tatranskih gôr za Slavene naznanil; al zoper to mnenje so se vzdignili nekteri zgodovinoslovci, sosebno nemški, in poslednjič tudi gosp. Wietersheim v svoji knjigi: »Vorgeschichte deutscher Nation, Leipzig 1852«. Vendar me ti možje s svojimi dokazi niso prepričali, da bi odstopil od svojega mnenja. Za tolikanj več me veseli, da tako vredni preiskovavci, kakor ste

*) *Bodem anno (urbis conditae 566, a. Ch. 186) Galli transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello haud procul inde, ubi nunc Aquileja est, locum oppido condendo ceperunt. (Livius Lib. XXXIX. c. 23.)*